

OBAVEŠTAJNA PRIPREMA PODRUČJA UGROŽENOG ELEMENTARNIM NEPOGODAMA, TEHNIČKO-TEHNOLOŠKIM I DRUGIM NESREĆAMA I UPOTREBA SNAGA VOJSKE SRBIJE*

Miroslav R. Terzić

Univerzitet odbrane u Beogradu, Škola nacionalne odbrane

Darko Glišić

Generalštab Vojske Srbije, 224. centar za elektronska dejstva

Zoran Cvetković

Generalštab Vojske Srbije, Uprava za operativne poslova

Upotreba Vojske Srbije za pružanje podrške i pomoći civilnim vlastima u slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća postala je nezaobilazna tema od momenta formiranja Sektora za zaštitu i spasavanje u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova. Taj problem je naročito došao do izražaja tokom poplava u Republici Srbiji 2014. godine. Od tog trenutka intenzivnije se vode rasprave o zakonskim osnovama i svrsishodnosti upotrebe Vojske Srbije u slučaju elementarnih nepogoda. Kao doprinos navedenoj raspravi autori su u ovom radu analizirali normativno pravne i strategijsko-doktrinarne osnove upotrebe Vojske Srbije u slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća, razradili proces obaveštajne pripreme područja ugroženog elementarnim nepogodama, tehničko-tehnološkim i drugim nesrećama i opisali mogućnost upotrebe pojedinih delova Vojske Srbije za pružanje podrške i pomoći civilnom stanovništvu i drugim subjektima zaštite i spasavanja u slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća.

Ključne reči: *obaveštajna priprema bojišta, elementarne nepogode, tehničko-tehnološke nesreće*

Uvod

Prirodne nepogode koje su se dogodile na području Republike Srbije 2014. godine kao i odgovor na njih je predstavljao jasan signal za analizu i unapređenje postojećeg sistema zaštite i spasavanja u Republici Srbiji. Kao segmente za unapređenja po-

* Ovaj rad je rezultat naučnoistraživačkog projekta: „Uticaj promena u operativnom okruženju na pripremu i izvođenje operacija“ (Ministarstvo odbrane i Vojska Srbije, Uprava za strategijsko planiranje, primenjena istraživanja, šifra 2.11, 2017-2019, rukovodilac projekta je vanr. prof. dr Miroslav Talijan) koji finansira Ministarstvo odbrane a realizuje Vojna akademija.

stojećeg sistema zaštite i spasavanja u Republici Srbiji moguće je uzeti, između ostalog, normativno-pravne i strategijsko-doktrinarne osnove za upotrebu Vojske Srbije u vanrednim situacijama radi utvrđivanja legaliteta njene upotrebe, utvrđivanja organizacionih i funkcionalnih veza Vojske Srbije i ostalih subjekata zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama. Pored navedenog u radu je dat teorijski model obaveštajne pripreme prostora ugroženog elementarnim nepogodama, tehničko-tehnološkim i drugim nesrećama te na osnovu svega toga prikazan je jedan pristup zasnovan na delotvornoj upotrebi snaga Vojske Srbije u slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća.

Dakle, radi se o veoma kompleksnom problemu koji je motivisao autore da, shodno njihovim kompetencijama, daju prilog raspravi o legalnosti upotrebe Vojske Srbije u vanrednim situacijama, prikažu jedan pristup obaveštajnoj pripremi prostora ugroženog elementarnim nepogodama, tehničko-tehnološkim i drugim nesrećama i delotvornoj upotrebi snaga Vojske Srbije u takvim situacijama.

Normativno-pravne i strategijsko-doktrinarne osnove upotrebe Vojske Srbije u slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća

O normativnom uređenju upotrebe Vojske Srbije u zaštiti i spašavanju u vanrednim situacijama pisalo je više autora a kao motiv za analizu upotrebe Vojske Srbije u vanrednim situacijama poslužile su poplave u Republici Srbiji, u maju 2014. godine. Većina autora dolazi do zaključka da je zakonskim rešenjima, pre svega strategijsko-doktrinarnim, dat legalitet upotrebi Vojske Srbije za podršku i pomoć civilnim vlastima u suprotstavljanju pretnjama bezbednosti kao i da postoji još mogućnosti za unapređenje ove oblasti. Za potrebe ovog rada neophodno je navesti pojedine termine iz oblasti vanrednih situacija i određene propise kojima se legalizuje upotreba Vojske Srbije u slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća.

Zakon o vanrednim situacijama za pojedine termine predviđa sledeća značenja:

– „*vanredna situacija* je stanje kada su rizici i pretnje ili posledice katastrofa, vanrednih događaja i drugih opasnosti po stanovništvo, životnu sredinu i materijalna dobra takvog obima i intenziteta da njihov nastanak ili posledice nije moguće sprečiti ili otkloniti redovnim delovanjem nadležnih organa i službi, zbog čega je za njihovo ublažavanje i otklanjanje neophodno upotrebiti posebne mere, snage i sredstva uz pojačan režim rada“;

– „*elementarna nepogoda* je događaj hidrometeorološkog, geološkog ili biološkog porekla, prouzrokovan delovanjem prirodnih sila, kao što su: zemljotres, poplava, bujica, oluja, jake kiše, atmosferska pražnjenja, grad, suša, odronjavanje ili klizanje zemljišta, snežni nanosi i lavina, ekstremne temperature vazduha, nagomilavanje leda na vodotoku, epidemija zaraznih bolesti, epidemija stočnih zaraznih bolesti i pojava štetočina i druge prirodne pojave većih razmera koje mogu da ugroze zdravlje i život ljudi ili prouzrokuju štetu većeg obima“;

– „*tehničko-tehnološka nesreća* – *udes* je iznenadni i nekontrolisani događaj ili niz događaja koji je izmakao kontroli prilikom upravljanja određenim sredstvima za rad i prilikom postupanja sa opasnim materijama u proizvodnji, upotrebi, transportu, prometu, pre-radi, skladištenju i odlaganju, kao što su požar, eksplozija, havarija, saobraćajni udes u

drumskom, rečnom, železničkom i avio saobraćaju, udes u rudnicima i tunelima, zastoje rada žičara za transport ljudi, rušenje brana, havarija na elektroenergetskim, naftnim i gasnim postrojenjima, akcidenti pri rukovanju radioaktivnim i nuklearnim materijama; a čije posledice ugrožavaju bezbednost i živote ljudi, materijalna dobra i životnu sredinu”;

– „*katastrofa* je elementarna nepogoda ili druga nesreća i događaj koji veličinom, intenzitetom i neočekivanošću ugrožava zdravlje i živote većeg broja ljudi, materijalna dobra i životnu sredinu, a čiji nastanak nije moguće sprečiti ili otkloniti redovnim delovanjem nadležnih službi, organa državne uprave i jedinica lokalne samouprave, kao i nesreća nastala ratnim razaranjem ili terorizmom”.

Analizom navedenih termina jedan od mogućih zaključaka odnosi se na klasifikaciju vanrednih situacija prema preovladajućim događajima. Tako se mogu prepoznati slučajevi vanrednih situacija usled: elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških nesreća i nesreća nastalih ratnim razaranjem ili terorizmom.

U Zakonu o vanrednim situacijama navode se snage zaštite i spasavanja u kojima se, pored štabova za vanredne situacije, jedinica civilne zaštite, vatrogasno-spasilačkih jedinica i drugih subjekata, predviđa i Vojska Srbije. Vojska Srbije bi se upotrebljavala za sprovođenje preventivnih i operativnih mera zaštite u slučaju neposredne opasnosti od elementarnih nepogoda i drugih nesreća u uslovima kada druge snage i sredstva sistema zaštite i spasavanje nisu dovoljne za zaštitu i spasavanje ljudi, materijalnih i kulturnih dobara i životne sredine od katastrofa izazvanih uticajem elementarnih nepogoda i drugih nesreća. Kada u zaštiti i spasavanju učestvuju jedinice Vojske Srbije, njima komanduju njihove nadležne starešine, u skladu sa odlukama štaba za vanredne situacije koji rukovodi i koordinira zaštitom i spašavanjem.¹ Ovom napomenom jasno se ukazuje na upotrebu jedinica *Vojske Srbije* za zaštitu i spašavanje, međutim ostaje nedoumica oko angažovanja specijalističkih štabnih oficira u okviru gradskog (opštinskog), okružnog i pokrajinskog štaba za vanredne situacije.²

Takođe je važno napomenuti i deo Zakona o vanrednim situacijama koji se odnosi na Sistem osmatranja, ranog upozoravanja, obaveštavanja i uzbuñivanja. U članu 103. stav 3. navodi se sledeće: „Subjekti sistema osmatranja, ranog upozoravanja, obaveštavanja i uzbuñivanja su: Služba 112³, organi državne uprave, policija, *Vojska Srbije*, privredna društva, službe od javnog interesa i druga pravna lica koja se u okviru svoje redovne delatnosti bave osmatranjem, evidentiranjem, analizom i prognoziranjem određenih pojava i stanja u hidro-meteorologiji, seizmologiji, zaštiti od požara, poljoprivredi, hemijskoj i radiološkoj zaštiti, zdravstvu, poljoprivredi, saobraćaju i drugim oblastima“. Stav 4. je obavezujući za sve su-

¹ Isto, član 12.

² 2014. godine, tokom poplava u Republici Srbiji, kada je proglašena vanredna situacija, pojedini specijalistički štabni oficiri (oficir za protivnuklearno, protivhemijsko i protivbiološko obezbeđenje) su bili angažovani u okviru tima koji je oformio Gradski štab za vanredne situacije, na proceni mogućnosti izbijanja hemijskih akcidenata u gradu Šapcu i okolini. Prim. aut.

³ Služba 112 predstavlja jedinstveni informacioni operativni sistem za hitne pozive. Evropska komisija je jula 1991. godine donela Odluku u uvođenju jedinstvenog evropskog broja za hitne slučajeve. Države članice Evropske Unije i neke države koje nisu članice EU su uvele broj 112 i osigurale da on bude dostupan i korišćen, bez naknade, u okviru najbolje organizacije službi za vanredne situacije. Republika Srbija planira da pripremi i opremi centar 112 koji bi bio u stanju da svakom građaninu Evrope koji se nalazi na teritoriji Republike Srbije omogući hitan poziv u slučaju potrebe, sa fiksnog ili mobilnog operatera. Služba 112 uvođenjem pomenutog broja bi postala najvidljiviji segment sistema zaštite i spašavanja.

bjekte sistema osmatranja, ranog upozoravanja, obaveštavanja i uzbunjivanja koji operativno prikupljaju podatke, uključujući i podatke iz međunarodne razmene, gde su oni dužni da obaveštavaju službu 112 o opasnostima iz vazdušnog prostora, stanju vremena, klime i voda i da dostavljaju analize, prognoze i upozorenja o hidrometeorološkim i geološkim pojavama, elementarnim nepogodama, drugim prirodnim, tehničko-tehnološkim i drugim većim nesrećama, kao i o sadržaju opasnih materija u vazduhu, zemljištu i vodama iznad dozvoljenih vrednosti i sve druge prikupljene podatke o pojavama koje mogu ugroziti ljude, materijalna sredstva i životnu sredinu. Prethodni član daje legalitet za upotrebu jedinica Vojske Srbije (privremenih sastava) i angažovanje specijalističkih štabnih oficira, u sadejstvu i saradnji sa stručnim licima iz štaba za vanredne situacije, radi obaveštajne pripreme područja ugroženo elementarnim nepogodama, tehničko-tehnološkim i drugim nesrećama.

U Nacionalnoj strategiji zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama⁴ prilikom analize resursa u sistemu zaštite i spasavanja napominje se da Ministarstvo odbrane i Vojska Srbije ne razvijaju posebne kapacitete za angažovanje na izvršenju zadataka zaštite i spasavanja, već u slučaju potrebe postojećim kapacitetima vrše podršku civilnim vlastima i nosiocima poslova zaštite i spasavanja. U poslovima zaštite i spasavanja iz Ministarstva odbrane i Vojske Srbije mogu se angažovati kapaciteti logističke podrške, vazduhoplovne, inženjerski sastavi i jedinica ABHO. Dakle, na osnovu Nacionalne strategije zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama u Vojsci Srbije nije potrebno razvijati posebne (deklarisane) snage za zaštitu i spasavanje nego se ostavlja mogućnost angažovanja privremenih sastava od pojedinih specijalnosti radi pomoći i podrške tokom vanrednih situacija.

Zakonom o odbrani Republike Srbije⁵ u članu 41. regulisana je upotreba Vojske Srbije u vanredni situacijama gde se navodi da u slučaju prirodnih i drugih nesreća većih razmera na kojima su ugroženi život i zdravlje ljudi, životinja i materijalna dobra, jedinice Vojske Srbije na zahtev organa nadležnih za zaštitu i spasavanje ljudi i materijalnih dobara, mogu se angažovati na pružanju pomoći stanovništvu, u skladu sa posebnim zakonom.

U Zakonu o Vojsci Srbije⁶ prilikom objašnjenja položaja i nadležnosti Vojske Srbije u članu 2. stav 2. navedeno je da predsednik Republika ili ministar odbrane, po ovlašćenju predsednika Republike može odlučiti da Vojska Srbije nadležnom državnom organu, odnosno organizaciji, organu autonomnih pokrajina i organu jedinica lokalne samouprave, na njihov zahtev, pruži pomoć radi zaštite života i bezbednosti ljudi i imovine, zaštite životne sredine ili drugih razloga utvrđenih zakonom.

Strategija odbrane Republike Srbije⁷ predstavlja osnovni strateški dokument kojim se usmerava angažovanje resursa odbrane i razvoj normativnih, doktrinarnih i organizacijskih rešenja sistema odbrane Republike Srbije. Analizom izazova rizika i pretnji odbrani Republike Srbije prepoznaju se, između ostalih, elementarne nepogode i hemijske, biološke, nuklearne, tehničke i tehnološke nesreće kao stalna bezbednosna pretnja za Republiku Srbiju, njeno stanovništvo, materijalna dobra i životnu sredinu. U delu koji opisuje strukturu si-

⁴ *Nacionalna strategija zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama* "Službeni glasnik RS", br. 86/2011 od 18.11.2011. godine.

⁵ *Zakon o odbrani Republike Srbije* (Sl. glasnik Republike Srbije, br. 116/2007, 88/2009, 88/2009 – dr. zakon, 104/2009 – dr. zakon i 10/2015).

⁶ *Zakon o Vojsci Srbije*, „Sl. glasnik RS“, br. 116/2007, 88/2009, 101/2010 – dr. zakon, 10/2015, 88/2015, - odluka US i 36/2018.

⁷ *Strategija odbrane Republike Srbije*, Beograd, 2009.

stema odbrane, a tiče se ovog rada, izneta je namena, misije i zadaci Vojske Srbije. Vojska Srbije brani zemlju od oružanog ugrožavanja spolja i izvršava druge misije i zadatke u skladu sa Ustavom, zakonom i propisima međunarodnog prava koji regulišu upotrebu sile. Misije Vojske Srbije su: odbrana Republike Srbije od oružanog ugrožavanja spolja, učešće u izgradnji i očuvanju mira u regionu i svetu, i podrška civilnim vlastima u suprotstavljanju pretnjama bezbednosti. Misija podrške civilnim vlastima u suprotstavljanju pretnjama bezbednosti realizuje se kroz pomoć civilnim vlastima u suprotstavljanju unutrašnjem ugrožavanju bezbednosti, terorizmu, separatizmu i organizovanom kriminalu i *kroz pomoć civilnim vlastima u slučaju prirodnih nepogoda i tehničkih i tehnoloških i drugih nesreća*.

U Doktrini Vojske Srbije, pored stavova koji su izneti u Strategiji odbrane Republike Srbije, predviđeno je da Vojska Srbije može izvoditi borbene operacije u kojima je nosilac i neborbene operacije u kojima je *podrška drugim snagama sistema odbrane*. Operacija podrške civilnim vlastima u suprotstavljanju neoružanim pretnjama bezbednosti, svrstana je u neborbene operacije Vojske Srbije, izvodi se u slučaju prirodnih nepogoda, industrijskih i drugih nesreća i epidemija. Za uspeh u izvođenju operacija potrebni su: neposredna saradnja i koordinacija sa *državnim organima koji rukovode svim snagama na ugroženom području* i upotreba potpuno osposobljenih i opremljenih jedinica Vojske Srbije.⁸ Takođe je navedeno i da Vojska Srbije ne razvija posebne snage namenjene za pružanje podrške civilnim vlastima, već će angažovati postojeće koje, *shodno svojoj osnovnoj nameni*, mogu uspešno izvršavati te zadatke.

Dakle i u Doktrini Vojske Srbije, koja predstavlja fundamentalne principe za usmeravanje Vojske Srbije u ostvarivanju ciljeva, dat je legalitet upotrebi snaga Vojske Srbije za pružanje pomoći civilnim vlastima u slučaju prirodnih nepogoda, tehničkih i tehnoloških i drugih nesreća, i jasno se može zaključiti da Vojska Srbije nije nosilac te operacije i nema namenske snage za tu operaciju.

U Doktrini operacija Vojske Srbije⁹ kao dokumentu kojim se utvrđuju opšta opredeljenja i osnovni stavovi o operacijama Vojske Srbije u miru, vanrednom i ratnom stanju na 37. strani date su osnove za *operacije podrške civilnim vlastima u suprotstavljanju neoružanim pretnjama bezbednosti*. One se izvode u slučaju prirodnih nepogoda, industrijskih i drugih nesreća i epidemija a osnovni cilj im je podrška civilnim vlastima i stanovništvu radi zaštite i spasavanja života ljudi, materijalnih dobara i životne sredine. Osnovni preduslovi za uspeh operacija su: neposredna saradnja sa *državnim organima koji rukovode snagama na ugroženom području* i upotreba potpuno osposobljenih i opremljenih jedinica Vojske.

Privremeno uputstvo za operativno planiranje i rad komandi u Vojsci Srbije¹⁰ iz 2018. godine, u kome je na prikladan način definisan proces rada komandi na planiranju operacija, nije predvidelo smernice i načela upotrebe Vojske Srbije u operacijama podrške civilnim vlastima u suprotstavljanju pretnjama bezbednosti. Na 159. strani objašnjava se formiranje i organizacija Grupe za komandovanje a prilikom navođenja primera formiranja članova Grupe za komandovanje pominje se podrška civilnim vlastima po sledećem: „U toku izvođenja pravovremeno organizovane odbrane, u Grupu za komandovanje, se pored ostalih, mogu odrediti inženjerski oficir i oficir PVO, a u slučaju operacije pružanja podrške civilnim vlastima, komandant može odrediti oficira za CVS, lekara ili sveštenika“.

⁸ Doktrina Vojske Srbije, Medija centar „Obrana“, Beograd, 2010. str. 29.

⁹ Doktrina operacija Vojske Srbije, Medija centar „Obrana“, Beograd, 2012.

¹⁰ Uputstvo za operativno planiranje i rad komandi u Vojsci Srbije – privremeno, GŠ VS, J-5, 29.12.2017.

Akcionni plan za sprovođenje Nacionalnog programa upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda (2017-2020), kojim se sprovodi Nacionalni program Republike Srbije za upravljanje rizikom od elementarnih nepogoda, obuhvatio je, pored drugih subjekata sistema zaštite i spasavanja, i Ministarstvo odbrane i Vojsku Srbije u više segmenata kao partner institucije. Segmenti se odnose na: Izradu Nacionalne procene ugroženosti od elementarnih nepogoda i drugih nesreća, izradu karata ugroženosti i karata rizika od poplava za preostalih 75 značajnih poplavnih područja, izradu standardnih operativnih procedura za ramenu podataka sistema za rano upozoravanje koje imaju nadležnost rane najave na razne opasnosti i povezati sa sistemom 112, podrška izradi planova zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama, analizu potreba i raspoloživosti kapaciteta za zbrinjavanje evakuisanog i ugroženog stanovništva u skladu sa nacionalnom procenom rizika, izradu standardnih operativnih procedura za međuinstitucionalnu saradnju u procesu obnove i rekonstrukcije, i izradu programa stručnog usavršavanja o procesu obnove nakon elementarne nepogode.

Plan zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama opštine Čoka¹¹ obuhvatio je, pored ostalih subjekata, i Ministarstvo odbrane koje je odgovorno za sprovođenje mera pripravnosti vezane za uzbunjivanje stanovništva. Zatim, u slučaju procene radarskog centra o mogućim jakim pljuskovima i kišama – u uslovima opšte ili složene odbrane od poplava predviđa se mogućnost i uslovi angažovanja pripadnika Vojske Srbije, U šemi subjekata koji se angažuju u zaštiti i spasavanju od poplava predviđeno je da Opštinski štab za vanredne situacije koordinira i rukovodi, pored drugih subjekata zaštite i spasavanja, Vojskom Srbije (delovima Vojske Srbije).

Navedene normativno-pravne i strategijsko doktrinarnе osnove upotrebe Vojske Srbije u slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća značajne su sa jedne strane za legalnost upotrebe Vojske Srbije u vanrednim situacijama a sa druge strane za razjašnjavanje ko je nosilac zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama, po nivoima. Na primer, nosilac zaštite i spasavanja na nivou opštine je Opštinski štab za vanredne situacije koji može, pored drugih subjekata zaštite i spasavanja, u zavisnosti od složenosti vanredne situacije, angažovati delove Ministarstva odbrane i Vojske Srbije.

Vojska Srbije može planirati operaciju pružanja pomoći civilnim vlastima ali samo po instrukcijama štaba za vanredne situacije i u zajedničkom delovanju i saradnji sa drugim subjektima zaštite i spasavanja, zato što vojska nije nosilac zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama.

Obaveštajna priprema područja ugroženog elementarnim nepogodama, tehničko-tehnološkim i drugim nesrećama

U Vojsci Srbije, literatura koja obuhvata domen obaveštajnog obezbeđenja permanentno se nadograđuje u skladu sa razvojem vojne misli i tendencijama u savremenim sukobima. U skladu sa tim Generalštab Vojske Srbije je 30.09.2016. godine doneo Uputstvo za obaveštajnu pripremu bojišta¹² u kome je razrađen proces obaveštajne pripreme bojišta i obaveštajna priprema bojišta u procesu operativnog planiranja na strategijskom i

¹¹ Plan zaštite i spasavanja opštine Čoka izrađen je krajem 2015. godine i dostupan je na adresi: www.coka.rs/samouprava/sluzbenilist.php

¹² Uputstvo za obaveštajnu pripremu bojišta, Generalštab Vojske Srbije, Beograd, 30.09.2016.

operativno-taktičkom nivou. Na 15. stranici Uputstva navodi se da: „Obaveštajna priprema bojišta je sistematičan proces uporednih analiza pretnji i operativnog okruženja i sadrži procenu dimenzija operativnog okruženja, procenu neprijatelja – pretnje, uticaj dimenzija operativnog okruženja na neprijatelja i sopstvene snage, te na osnovu integracije svega toga, određivanje varijanti upotrebe (kurseva akcija) neprijatelja“¹³. U Uputstvu nije dovoljno obrađena obaveštajna priprema za operacije u urbanim područjima¹⁴ kao i obaveštajna priprema područja ugroženog elementarnim nepogodama, tehničko-tehnološkim i drugim nesrećama, što je sa jedne strane razumljivo,¹⁵ a na usavršavanjima u Univerzitetu odbrane se razrađuju operativni zadaci koji se odnose na treću misiju Vojske Srbije, te se na osnovu toga može naći opravdanje za obradu ovog pitanja.

Analogno Uputstvu za obaveštajnu pripremu bojišta i u skladu sa dosadašnjom praksom, za obaveštajnu pripremu područja ugroženog elementarnim nepogodama, tehničko-tehnološkim i drugim nesrećama može se reći da je to: „neprekidan analitički i misaoni proces koji obuhvata identifikovanje, procenu i praćenje indikatora elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća, procenu ugroženog područja, prognozu (predviđanje) razvoja utvrđenih indikatora i njihov uticaj na ugroženo područje (sagledavanje mogućih posledica) te na osnovu integracije svega toga odrediti adekvatan način odgovora na elementarne nepogode, tehničko-tehnološke i druge nesreće“.

Sadržaji obaveštajne pripreme područja ugroženog elementarnim nepogodama, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća se realizuju sa određenim specifičnostima u odnosu na obaveštajnu pripremu bojišta tokom pripreme i izvođenja borbenih operacija.

Identifikovanje, procena i praćenje indikatora elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća

Za identifikaciju, procenu i praćenje indikatora elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća na području Republike Srbije, pre nastanka vanredne situacije, težišno je odgovoran Republički hidrometeorološki zavod, Republički seizmološki zavod i Republički geodetski zavod.

Republički hidrometeorološki zavod (RHMZ) uspostavlja meteorološki i hidrološki osmatrački sistem, računarsko-telekomunikacioni sistem i analitičko-prognostičkih sistem i obezbeđuje permanentno funkcionisanje meteorološkog i hidrološkog sistema praćenja i prognoziranja stanja vremena, klime i voda i rane najave meteoroloških i hidroloških elementarnih nepogoda i katastrofa. Republički hidrometeorološki zavod putem sredstava javnog informisanja, nadležne službe za vanredne situacije i na drugi pogodan način obaveštava javnost, kao i zainteresovane organe i organizacije, o stanju vremena, klime i voda. Zavod izdaje obaveštenja, najave i upozorenja o meteorološkim i hidrološkim ele-

¹³ Isto, str. 15

¹⁴ Više o obaveštajnoj pripremi bojišta za operacije u urbanim sredinama videti na: Miroslav R. Terzić i dr. Obaveštajna priprema bojišta i modelovanje upotrebe snaga za operacije u urbanim sredinama, *Vojno delo*, 6/2018, Beograd, 2018. str. 217-236.

¹⁵ Nosilac zaštite i spasavanja su štabovi za vanredne situacije koji rukovode snagama na ugroženom području pa su na osnovu toga odgovorni za obaveštajnu pripremu područja ugroženog elementarnim nepogodama, tehničko-tehnološkim i drugim nesrećama.

mentarnim nepogodama i katastrofama, kao i o prekograničnim efektima zagađenja vazduha u slučaju udesa i dostavlja ih nadležnoj službi za vanredne situacije i zainteresovanim organima i organizacijama. Zavod takođe izrađuje i periodično novelira karte ugroženosti i karte rizika od meteoroloških elementarnih nepogoda i učestvuje u izradi karata ugroženosti od poplava na osnovu propisane metodologije u okviru svog delokruga i izrađuje procenu ugroženosti Republike Srbije i dostavlja je ministarstvu nadležnom za poslove zaštite i spasavanja.¹⁶ Zavod je nadležan za izradu i izdavanje vanrednih meteoroloških i hidroloških informacija i upozorenja, u periodu pre, za vreme i neposredno posle prestanka meteoroloških i hidroloških elementarnih nepogoda, katastrofa i nuklearnih akcidenata.¹⁷ Vremenski rokovi između prikupljanja podataka, izrade meteoroloških i hidro-meteoroloških informacija i upozorenja o aktuelnom i budućem stanju vremena, klime i voda i kvalitetu vazduha, kao i o potencijalnim opasnostima od meteoroloških i hidroloških elementarnih nepogoda i katastrofa, klimatskih promena i promena vodnih resursa, i njihovog dostavljanja nadležnim organima državne uprave, sredstvima javnog informisanja, zainteresovanim institucijama i drugim korisnicima treba da budu minimalni.

Republički seizmološki zavod preko seizmoloških stanica na teritoriji Republike Srbije neprekidno prikuplja podatke i određuju lokacije zemljotresa. Podaci se slivaju preko centralnog akvizicionog sistema u Beograd i javno publikuju na internetu.

Za procenu i praćenje indikatora elementarnih nepogoda, manjim delom je odgovoran Republički geodetski zavod. Republički geodetski zavod je uspostavio nacionalni geoportal za prikaz podataka o rizicima, korišćenje satelitskih snimaka i razmenu drugih podataka za potrebe reagovanja u vanrednim situacijama u okviru projekta IGIS – Integrisani geoinformacioni sistem. Zahvaljujući integrisanoj, fleksibilnoj, skalabilnoj i interoperabilnoj tehničkoj strukturi IGIS obezbeđuje: podatke satelitskog i aerofotogrametrijskog snimanja; sveobuhvatnu digitalnu obradu satelitskih i aerofotogrametrijskih snimaka sa više izvora koristeći najnovije tehnologije za kreiranje mozaika referentnih nacionalnih podataka (višespektralni ortosnimci, digitalni model površina) kao i mogućnost obrade velikog broja senzora; kapacitete za konverziju sirovih podataka snimljenih avionom sa LiDAR senzorom¹⁸ u visokoprecizan digitalan model terena, bitan za modelovanje i praćenje poplava naročito za ravničarska područja; prikupljanje 3D vektorskih topografskih podataka, njihovo struktuiranje u topografsku bazu podataka i editovanje i dizajniranje topografskih i drugih tematskih karata; optimizovan smeštaj, upravljanje i distribuciju referentnih podataka (ortofoto, topografski podaci i karte, zemljišni pokrivač, karte biodiverziteta...) sa web pristupom dostupnim za raznovrsne korisnike.

Štab za vanredne situacije, nakon upozorenja (primljenih podataka i informacija o elementarnim nepogodama, tehničko-tehnološkim i drugim nesrećama) od RHMZ, takođe prati razvoj situacije identifikacijom, procenom, praćenjem i predviđanjem razvoja elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća.

¹⁶ Zakon o meteorološkoj i hidrološkoj delatnosti RS, "Službeni glasnik Republike Srbije", br 88/2010, član 16.

¹⁷ Isto, član 24. stav 1.

¹⁸ LiDAR senzor funkcioniše na principu slanja brzih impulsa laserske svetlosti i merenju vremena potrebnog da se svaki impuls vrati. Svetlost se prostire konstantnom i poznatom brzinom tako da LiDAR senzor može izračunati rastojanje između sebe i mete sa velikom preciznošću. Ponavljanjem slanja impulsa velikom brzinom na instrumentu (pokazivaču) se dobija kompleksna mapa površine koja se meri. Može se koristiti za merenja raznih atmosferskih parametara kao što su visina, sloj i gustina oblaka, svojstva čestica oblaka, temperatura, pritisak, vetar, vlaga i koncentracija tragova gasa.

Procena područja ugroženog elementarnim, tehničko-tehnološkim i drugim nesrećama

Procena područja ugroženog elementarnim, tehničko-tehnološkim i drugim nesrećama je analogna proceni operativnog okruženja i praćena je određenim specifičnostima koje se odnose na opis uticaja terena, vremena, bezbednosni, psihosocijalni aspekt i sl.

U okviru ovog koraka vrši se procena relevantnih faktora koji se odnose na ugroženo područje (operativno okruženje) u kojem se izvodi operacija zaštite i spasavanja u slučaju elementarnih, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća.

Definisanje okruženja (područja ugroženog elementarnim, tehničko-tehnološkim i drugim nesrećama)

Za definisanje okruženja neophodna je identifikacija najvažnijih karakteristika operativnog okruženja, definisanje granica zone operacije, zone obaveštajne odgovornosti, zone obaveštajnog interesovanja, utvrđivanje nedostataka u bazama podataka (obaveštajnoj bazi podataka), prikupljanje pokretnih sredstava i podataka potrebnih za obaveštajnu pripremu prostora ugroženog elementarnim nepogodama.

U zavisnosti od vrste i karaktera pretnje (elementarne nepogode) identifikuju se najvažnije karakteristike ugroženog područja razmatranjem svih dimenzija operativnog okruženja sa težištem na fizičkoj, vremenskoj, informacionoj, socijalnoj i tehnološkoj dimenziji. Na primer, konstatuju se putna, železnička, vodna infrastruktura, gustina naseljenosti, hemijska postrojenja, vodno zemljište, vodni objekti za zaštitu od poplava, kulturno-istorijski spomenici, informacioni sistemi u zoni operacije, kritična infrastruktura i slično.

Zona operacije se uglavnom odnosi na prostor koji je ugrožen elementarnom nepogodom, u nadležnosti je štaba za vanredne situacije (opštinskog, gradskog, regionalnog, republičkog), definiše se u odnosu na vrstu i obim elementarne nepogode, i ona se u načelu poklapa sa zonom obaveštajne odgovornosti zato što se kapaciteti za prikupljanje obaveštajnih podataka upotrebljavaju na tom prostoru. Zona obaveštajnog interesovanja je šira od zone obaveštajne odgovornosti i obuhvata prostor i pojave koje mogu uticati na razvoj krize u zoni operacije. Na primer, u slučaju poplava većih razmera poplavno područje osim zone operacije (npr. deo teritorije Republike Srbije) može obuhvatati i teritorije susedne države zato što sliv reke Save ili Dunava obuhvata više država ili u slučaju nastanka tehničko-tehnološke nesreće većeg obima, činjenica je da se ona može proširiti sa teritorije susedne države na deo teritorije Republike Srbije (zonu operacije) i sl.

Utvrđivanje nedostataka u bazi (obaveštajnih) podataka, u što kraćem vremenu, omogućava kvalitetniju inicijalnu procenu za definisanje zahteva za prikupljanje kao i početno određivanje snaga (resursa) za prikupljanje podataka.

Procenjuje se baza podataka o pretnji (elementarnoj, tehničko-tehnološkoj i drugoj nesreći) koja se odnosi na:

- podatke o zonama prirodnog rizika (poplave, klizišta i useci, lavine, šumski požari, zemljotresi, suše, erupcije vulkana i sl.),
- kvalitetu vazduha (kisele kiše, radioaktivne padavine, urbano zagađenje vazduha,

- vodne objekte za zaštitu od poplava i vodne objekte za odvodnjavanje i vodne objekte za korišćenje voda;
- karte vodnih, erozionih, vulkanskih područja i sl. u odgovarajućoj srazmeri,
- opis načina manifestovanja pretnje, npr. poplava iz prošlosti koje su male značajnije štetne posledice na zdravlje ljudi, životnu sredinu, kulturno nasleđe i privredne aktivnosti i verovatnoću pojave sličnih događaja u budućnosti, koje bi mogle imati slične posledice,
- opis načina i metoda suprotstavljanja pretnji,
- procenu potencijalnih štetnih posledica budućih pretnji na zdravlje ljudi, životnu sredinu, kulturno nasleđe i privredne aktivnosti,
- plan evakuacije,
- podatke o kulturnim dobrima i sl.

Prikupljanje sredstava i podataka je aktivnost kojom se objedinjavaju sredstva (računari, karte u određenoj razmeri, geografsko-informacioni sistem sa ažuriranim podacima) i podaci (ažurirane procene od RHMZ o razvoju indikatora elementarnih nepogoda u zoni operacije, procene republičkog geodetskog zavoda, podaci od organa nadležnog za vode, o sopstvenim mogućnostima za prikupljanje obaveštajnih podataka i sl.) neophodnih za sprovođenje inicijalne (početne) obaveštajne pripreme područja ugroženog elementarnim nepogodama, tehničko-tehnološkim i drugim nesrećama

Opis uticaja operativnog okruženja

Obuhvata definisanje uticaja elemenata (dimenzija) operativnog okruženja na razvoj elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća kao i na sopstvene snage (snage zaštite i spasavanja), odnosno na način izvršavanja njihovih operacija. Ova aktivnost omogućava komandantu štaba za vanredne situacije da sagleda, odabere i eksploatiše fizičku dimenziju, u kombinaciji sa ostalim dimenzijama operativnog okruženja, odnosno da u svojim budućim planovima zaštite i spasavanja (varijantama upotrebe) odredi neophodan teren za uređenje radi zaštite od elementarnih nepogoda kao i pogodan teren za evakuaciju stanovništva, stoke i materijalnih dobara.

Radi pružanja delotvornog odgovora na prirodne nepogode, tehničko-tehnološke i druge nesreće od posebnog je značaja prethodno izvršiti analizu sledećih elemenata operativnog okruženja: teren, demografski aspekti, vreme, pravni aspekti i ostali elementi.

Aspekti uticaja terena koji se analiziraju:

- trenutne i potencijalne prostorne granice pretnje (da li u zoni ima brana, objekata hemijske industrije i ostalih prirodnih i veštačkih objekata čijim bi se razaranjem – oštećenjem dodatno usložile pretnje po bezbednost snaga zaštite i spasavanja i civilnog stanovništva;
- uticaj topografskih karakteristika terena na najverovatniji razvoj pretnje (elementarne nepogode, tehničko-tehnološke i druge nesreće);
- oblasti unutar zone operacije koje su najugroženije pretnjom i koje u narednom periodu mogu biti ugrožene pretnjom;
- koje karakteristike terena (reljef, hidrografija, vegetacija, pedološki sastav i sl.) pogoduju za izvođenje operacije (npr. da li teren pogoduje za organizaciju sistema osmatranja i javljanja i sl.);

- definisanje svih prepreka koje stoje na putu uspešnog izvođenja operacije (kontaminirano zemljište, oštećeni putevi, mostovi i pruge, odroni, klizišta, kolone automobila lica koja beže od opasnosti, lokalno stanovništvo i sl.);

- definisanje ključnih terena za uspeh-neuspeh operacije (ključnih rejlona ili tačkaka), odnosno na kojim mestima uspeh operacije može biti doveden u pitanje (gusto naseljeni stambeni delovi zone operacije, mesta okupljanja većeg broja ljudi, izvori za snabdevanje vodom, nasipi, stanovništvo, tuneli i sl.);

- procena ugroženosti i dostupnosti objekata za pružanje zdravstvene zaštite (prva pomoć i trijaž), snabdevanje vodom kao i objekata za smeštaj i zbrinjavanje ljudstva, domaćih životinja i materijalnih sredstava;

- određivanje lokacija (rejlona) gde su uticaji pretnje najmanji;

- određivanje povoljnih lokacija za vanaerodromsko sletanje i poletanje u cilju evakuacije ljudstva ili dotura tereta vazдушnim transportom, kao i uticaje terena na organizaciju vazduhoplovno-tehničke podrške tim zadacima;

- određivanje povoljnih rejlona za lansiranje i prizemljenje bespilotnih letelica;

- procena ugroženosti ključne infrastrukture¹⁹ u zoni operacije;

- analiza pravaca dovođenja snaga zaštite i spasavanja i pravaca evakuacije stanovništva iz ugroženih rejlona.

Analiza demografskog aspekta obuhvata:

- procenu žrtava među stanovništvom od momenta nastanka krize kao i okolnosti stradanja;

- procenu da li među stanovništvom, biljnom i životinjskom svetu u ugroženoj zoni ima pojave (novih) bolesti ili zaraze;

- procenu najugroženijih kategorija i mesta gde se one nalaze;

- broj, raspored i struktura (starosna, zdravstvena, polna, nacionalna, verska, ...) stanovništva u neposredno ugroženoj zoni/zoni uticaja;

- procenu da li je i koliko je stanovništvo u zoni operacije informisano o načinu postupanja u slučaju nastanka vanredne situacije (mestima za evakuaciju, pružanje pomoći, zbrinjavanje povređenih i obolelih, obezbeđenje osnovnih usluga, ...);

- procenu o raspoloženju stanovništva za saradnju sa drugim subjektima zaštite i spasavanja (npr. Vojskom Republike Srbije);

- procene da li ima pojave kriminaliteta u ugroženoj zoni i da li ovim delovanjem i u kojoj meri mogu biti ugroženi životi subjekata zaštite i spasavanja.

Aspekti uticaja vremena kao meteorološke pojave:

- procena uticaja vremenskih prilika na razvoj pretnje, upotrebu subjekata zaštite i spasavanja i na uspeh operacije (npr. kako vreme utiče na ugroženo područje, stanovništvo na tom području, pripadnike civilne zaštite, štaba za vanredne situacije, pripadnike vojske, opremu za zaštitu i spasavanje i sl.);

- kratkoročne i dugoročne prognoze meteorološke i hidrološke situacije u zoni operacije, zoni obaveštajne odgovornosti i zoni obaveštajnog interesovanja.

¹⁹ Ključnu infrastrukturu čine sredstva, objekti, mreže i usluge čije bi privremeno onesposobljavanje ili uništenje imalo ozbiljne posledice po zdravlje, sigurnost, stabilnost, ekonomsko blagostanje i efikasno funkcionisanje u zoni operacije. Ako se ne zaštiti, ključna infrastruktura može stradati u slučaju elementarnih nepogoda ili terorističkog napada. Zaštita ključne infrastrukture usmerena je na očuvanje njene funkcionalnosti, izdržljivosti i pouzdanosti.

Normativno-pravni aspekti:

- primena kaznenih odredaba za prekršaje pravnih lica iz domena planiranja, organizacije i sprovođenja mera i zadataka civilne zaštite kao i zbog ne postupanja u skladu sa odlukama štaba za vanredne situacije;

- primena kaznenih odredaba za prekršaje fizičkih lica ako ne učestvuje u izvršavanju zadataka zaštite i spasavanja kao i zbog ne postupanja u skladu sa odlukama štaba za vanredne situacije;

- razmatranje ograničenja (vrste i broj) u upotrebi pripadnika Vojske Srbije na zadacima zaštite i spasavanja;

Ostali aspekti:

- razmatranje prisustva i aktivnosti ostalih subjekata koji su angažovani na zadacima organizacije i pružanja pomoći stanovništvu u ugroženom području (njihove mogućnosti, nivo saradnje sa štabom za vanredne situacije, republičkim hidrometeorološkim zavodom, republičkim geodetskim zavodom i sl.);

- utvrđivanje i određivanje lokacija punktova za podelu pomoći, snabdevanje hranom, vodom i drugim osnovnim životnim namirnicama;

- analiza kapaciteta zdravstvenih ustanova;

- analiza centara za prihvatanje lica koja su izgubila domove ili su bila prisiljena da ih napuste (lokacije, kapaciteti, način dolaska do njih, način snabdevanja, ...);

- analiza funkcionisanja sistema javnih službi i državnih organa (obezbeđenje javnog reda i mira, snabdevanje strujom, vodom, ...);

- analiza kulturnih dobara²⁰ u zoni operacije...

Integracija pretnje i operativnog okruženja

Integracija rezultata analize pretnje i procene operativnog okruženja sprovodi se sa ciljem da se predvidi razvoj elementarne nepogode, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća u zoni operacije i odredi adekvatan način odgovora izradom planova upravljanja rizicima od elementarnih nepogoda tehničko-tehnoloških i drugih nesreća (planovi zaštite i spasavanja).

Planove upravljanja rizicima od elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća treba izraditi da bi se izbegli ili smanjili njihovi štetni uticaji u zoni operacije. Uzroci i posledice elementarnih nepogoda su različiti pa stoga, planovi upravljanja rizicima treba da uzmu u obzir specifične karakteristike zone operacije i obezbede adekvatna rešenja prema potrebama i prioritetima područja u zoni operacije.

Plan može sadržati:

- definisanu granicu zone obuhvaćene pretnjom uzimajući u obzir specifične faktore kao što su: količina hemikalija koja je ispuštena, očekivani vodostaj površinskih i podzemnih voda, meteorološke prilike u široj zoni od značaja za širenje kontaminenata (vetar, količina i učestalost padavina, temperatura, vlažnost vazduha, oblačnost);

- procena stepena kratkoročne i dugoročne ugroženosti živog sveta i mogućih žrtava;

²⁰ Kulturna dobra u zavisnosti od fizičkih, umetničkih, kulturnih i istorijskih svojstava jesu: spomenici kulture, prostorne kulturno-istorijske celine, arheološka nalazišta i znamenita mesta – nepokretna kulturna dobra; umetničko-istorijska dela, arhivska građa, filmska građa i stara i retka knjiga – pokretna kulturna dobra. Zakon o kulturnim dobrima, "Službeni glasnik RS", br 71/94, član 2.

- procenu očekivanog uništavanja materijalnih dobara i resursa;
- procena reakcije lokalnog stanovništva, drugih ustanova i organizacija angažovanih u operaciji;
- procena mogućeg uticaja razvoja pretnje na sistem upozoravanja, obaveštavanja i komandovanja kao i na koheziju stanovništva i subjekata zaštite i spasavanja u zoni operacije;
- „pasivne mere“ zaštite (npr. odbrambeni nasipi i drugi tipovi „linijske zaštite“);
- „aktivne mere“ zaštite (npr. povećanje propusne moći korita vodotoka, zadržavanje dela poplavnog talasa u rezervisanim prostorima jednonamenskih/višenamenskih akumulacija ili retenzija, usmeravanje dela poplavnog talasa u rasteretne kanale);
- evakuaciju ljudi, životinja, materijalnih i kulturnih dobara, zbrinjavanje i pružanje medicinske pomoći;
- raspoređivanje ljudstva i tehnike na najugroženija područja i fizičku zaštitu kritične infrastrukture,
- listu prioriternih obaveštajnih zahteva i zadatke elementima za prikupljanje obaveštajnih podataka i sl.

Upotreba snaga Vojske Srbije u slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća

Prethodno navedenu normativno-pravne i strategijsko-doktrinarne osnove upotrebe Vojske Srbije u slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća jasno navode na zaključak da Ministarstvo odbrane i Vojska Srbije mogu angažovati postojeće kapacitete za podršku civilnim vlastima u poslovima zaštite i spasavanja.

Radi pružanja pomoći civilnim vlastima na zadacima zaštite i spasavanja u slučaju prirodnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća, komande jedinice i ustanove Vojske Srbije ne raspolažu namenskim snagama za zaštitu i spasavanje u vanrednim situacijama ali mogu obrazovati snage za početno angažovanje, na nivou garnizona i garnizonskih mesta, u određenoj gotovosti. Te snage treba da raspolažu operativnim sposobnostima za vanredne situacije. U prethodnom periodu vođeno je više naučnih i stručnih rasprava o operativnim sposobnostima Vojske Srbije za vanredne situacije.²¹

Težište u promišljanju a vezano za ovaj članak je u delotvornosti ili (i) efikasnoj upotrebi snaga Vojske Srbije u slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća.

Iz navedenog promišljanja proizilazi sledeće pitanje: Šta je delotvorna i efikasna upotreba snaga Vojske Srbije u slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća?

Odgovor na ovo pitanje nije teško dati ako se:

- poštuju zakoni i propisi Republike Srbije koji regulišu oblast vanrednih situacija,
- poznaju nadležnosti, odgovornosti i zadaci ministarstava, štabova za vanredne situacije, privrednih subjekata i jedinica civilne zaštite opšte namene u vanrednim situacijama,
- poznaje i poštuje namena borbenih i neborbenih jedinica Vojske Srbije kao i namena organizacionih celina Ministarstva odbrane.

²¹ Više o navedenom problemu: Ljubinko Karapetrović, *Operativne sposobnosti Vojske Srbije za vanredne situacije*, Vojno delo, br. 5/2016, Medija centar „Obrana“, Beograd, 2016. str. 229 – 243.

U tom slučaju ne može se desiti da se borbene jedinice upotrebljavaju za izvršavanje zadataka civilne zaštite opšte namene.

Snage Vojske Srbije koje se mogu, adekvatno svojoj nameni, na zahtev štaba za vanredne situacije, angažovati u slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća su:

- tim od štabnih specijalista (obaveštajni oficir, oficir službe ABHO, oficir inženjerije, oficir rečnih jedinica, oficir sanitetske i veterinarske službe, oficir logistike, oficir za civilno-vojni saradnju i dr) radi obaveštajne pripreme bojišta i pomoći štabu za vanredne situacije;
- jedinica inženjerije radi pružanja pomoći oko učvršćivanja bedema, opravke putnih komunikacija i sl.;
- jedinica ABHO za pružanje pomoći u slučaju akcidentnih situacija,
- jedinica za izviđanje (npr. odeljenje bespilotnih letelica) radi izviđanja i procene područja ugroženog elementarnim nepogodama,
- jedinica vojne policije radi zaštite kritične infrastrukture,
- specijalni timovi radi izvlačenja stanovništva iz poplavljenog područja, područja ugroženog zemljotresom,
- jedinica logistike radi pomoći oko evakuacije stanovništva i dotura hrane, lekova i sl.

Struktura angažovanih snaga treba da bude usklađena sa vrstom i obimom potencijalne pretnje, odnosno da brojna veličina i struktura angažovanog ljudstva, opreme i tehnike može uspešno odgovoriti na postavljenje zadatke spasavanja života ljudi i materijalnih dobara i otklanjanja štetnih posledica nastalih usled elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća.

Snage Vojske Srbije koje se angažuju radi podrške civilnim vlastima na zadacima zaštite i spasavanja ljudi i materijalnih dobara i otklanjanja štetnih posledica prirodnih nepogoda i tehničko-tehnoloških i drugih nesreća moraju biti opremljene adekvatnom zaštitnom i namenskom opremom za spasavanje (zaštitne maske sa odgovarajućim cedilom, zaštitna odela, kišna odela, gumeni čamci, amfibijska sredstva ...)

Zaključak

Proces obaveštajne pripreme područja ugroženog elementarnim nepogodama prepoznat je u Školi nacionalne odbrane Vojske Srbije i razrađuju ga polaznici Generalštabnog usavršavanja tokom rešavanja operativnih zadataka vezanih za učešće Vojske Srbije u III misiji. Na osnovu stečenih iskustava (pouka) iz upotrebe pripadnika Vojske Srbije radi pomoći štabovima za vanredne situacije tokom poplava u Republici Srbiji 2014. godine, neophodno je:

- permanentno unapređivati proces obaveštajne pripreme područja ugroženog elementarnim nepogodama,
- unapređen i do detalja razrađen proces obaveštajne pripreme bojišta uvrstiti u plan obuke štabova za vanredne situacije i koristiti tokom rešavanja operativnih zadataka u Školi nacionalne odbrane,
- na osnovu zaključaka iz obaveštajne pripreme prostora ugroženog elementarnim nepogodama, tehničko-tehnološkim i drugim nesrećama i analize mogućnosti Sektora za vanredne situacije, Vojske Srbije i ostalih subjekata zaštite i spasavanja planirati i organizovati delotvornu upotrebu angažovanih snaga.

Literatura

[1] Akcioni plan za sprovođenje Nacionalnog programa upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda (2017-2020), Vlada, Republika Srbija.

[2] Campaign Planning Handbook, U.S. Army War College.

[3] Commander's Handbook for Operational Design and Joint Operation, US Joint Forces Command Joint Warfighting Center September 2009.

[4] Dejan R. Đorđević, Samed M. Karović, Mehanizmi prevencije za uspešno funkcionisanje sistema odbrane u vanrednim situacijama, *Vojno delo*, 2/2017, Beograd, 2017. str. 219-249.

[5] Directive 2007/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2007 on the assessment and management of flood risks, *Official Journal of the European Union*, L288 od 6.11.2007, str. 27-34.

[6] Doktrina operacija Vojske Srbije, Ministarstvo odbrane Republike Srbije, Beograd, br. 3-8 od 12.04.2012.

[7] Doktrina planiranja u Vojski Srbije, Ministarstvo odbrane Republike Srbije, Beograd, br. 3-10 od 12.04.2012.

[8] *Doktrina Vojske Srbije*, Medija centar „Obrana“, Beograd, 2010.

[9] FM 3-0 Operations, TRADOC, The United States, 2008.

[10] FM 5-0 Operations Process TRADOC, The United States, 2010.

[11] Hajradin Radončić, Sabahudin Coković, Normativno i strategijsko-doktrinarno uređenje upotrebe Vojske Srbije u zaštiti i spašavanju u vanrednim situacijama, *Vojno delo*, 7/2018, Beograd, 2018. str. 204–220.

[12] Jasmina Gačić, Vladimir Jakovljević, Specifičnosti savremenog informacionog sistema upravljanja vanrednim situacijama, *Bezbednost*, vol. 56, br. 3, Beograd, str. 64-77.

[13] Joint Air Estimate Process, Air Force Doctrine Development and Education Center, Army Commander's Appreciation and Campaign Design. TRADOC PAM 525-5-500, The United States.

[14] Joint Publication 1-02: Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. Washington D.C: U.S. Government Printing Office, 2001.

[15] JP 3-0 Joint Operations, Department of Defense, Washington D.C: U.S. Government Printing Office. 2011.

[16] JP 5-0 Joint Operations Planning, Department of Defense, Washington D.C: U.S. Government Printing Office. 2011.

[17] Ljubinko Karapetrović, Sposobnosti Vojske Srbije za vanredne situacije, *Vojno delo*, 5/2016, Beograd, 2016. str. 229–243.

[18] Miroslav R. Terzić i dr. Obaveštajna priprema bojišta i modelovanje upotrebe snaga za operacije u urbanim sredinama, *Vojno delo*, 6/2018, Beograd, 2018. str. 217-236.

[19] *Nacionalna strategija zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama*, „Službeni glasnik RS“, br 86/211, 18.11.2011.

[20] Pojmovnik funkcionalnih doktrina i doktrina vidova Vojske Srbije, Ministarstvo odbrane Republike Srbije, 2012.

[21] *Pravilo obaveštajnog obezbeđenja – privremeno*, Generalštab Vojske Srbije, Beograd, 2017.

[22] Rade Slavković, Nenad Kovačević, Uticaj karakteristika vodenih prepreka na pripremu i izvođenje napadne operacije kopnene vojske, *Vojno delo*, 1/2018, Beograd, 2018. str. 280–303.

[23] *Strategija odbrane Republike Srbije*, Beograd, 2009.

[24] Uputstvo za operativno planiranje i rad komandi u Vojski Srbije, Beograd, Uprava za planiranje i razvoj (J-5) GŠ VS, 16.12.2013, Ministarstvo odbrane Republike Srbije.

[25] Uputstvo za operativno planiranje i rad komandi u Vojski Srbije – privremeno, GŠ VS, J-5, 29.12.2017.

[26] *Uputstvo za obaveštajnu pripremu bojišta*, Generalštab Vojske Srbije, Beograd, 30.09.2016.

[27] Vangel Milkovski, Modelovanje upotrebe snaga u operacijama Vojske Srbije, *Vojno delo*, zima/2012, Beograd, 2012. str. 68 –83.

[28] Zakon o odbrani Republike Srbije (Sl. glasnik Republike Srbije, br. 116/2007, 88/2009, 88/2009 – dr. zakon, 104/2009 – dr. zakon i 10/2015).

[29] Zakon o meteorološkoj i hidrološkoj delatnosti RS, “Službeni glasnik Republike Srbije”, br 88/2010.

[30] Zakon o vodama, “Službeni glasnik Republike Srbije”, br 30/2010.

[31] *Zakon o Vojski Srbije*, Medija centar „Obrana“, Beograd, 2015.

[31] Zakon o vanrednim situacijama (“Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 111/2009, 92/2011 i 93/2012).

[33] Zakon o kulturnim dobrima, “Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 71/94.

[34] Zakon o vodama, “Službeni glasnik Republike Srbije”, br 30/2010, 93/2012 I 101/2016.

[35] www.cadri.net/sites/default/files/SERBIA-National-Plan-DRR-final-29-02-16-SRB.pdf

[36] [www.obnova.gov.rs/uploads/useruploads/Documents/Nacionalni program upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda.pdf](http://www.obnova.gov.rs/uploads/useruploads/Documents/Nacionalni_program_upravljanja_rizikom_od_elementarnih_nepogoda.pdf)

[37] www.coka.rs/samouprava/sluzbenilist.php